

P F. IRIGARAY, "LARREKO",

idazlari zanaren urteurrenean (1869-1949)

Aurten betetzen dira 100 urte nafar idazlari ospetsua izan zena-
ren jaiotzatik. 1869 urtean AURITZEN sortu zan, gero 1949 garre-
nean Iruñian hiltzeko. Oraingo euskalzale gazteek ezdute behar bada
haren irakurgaien eta idazkien berri handirik izango: bainan orain
40 urteko euskal irakurleak dudarik gabe oroituko dira LARRE-
KO-ren irakurgai bixi eta sarkorretaz. Bere nafar euskera garbi eta
herrikoi hartan idatziak, atertu gabe, urte askotan, euskal aldizkari
eta egunkari geienetan.

*Eskualdunan, Gure Herrian, Argian, La VOZ de Navarran, He-
rrian, eta bestetan oraino, asteoro agertzen zan bere irakurgai erne
haietako bat. PRINCIPE de VIANA-koek argitara eman PROSIS-
TAS NAVARROS en lengua vasca dalako liburuan ematen dira LA-
RREKO-ren artikulo batzuk eta hauek baino luzeago dan kondaira
gertatua, EUSKALDUN BIOZTUNA MEXICON izenburuko bat,
bidasotar gizon aidor baten gertakari ikaragarriak.*

EGAN aldizkariak itzal handiko euskal idazlariaren gorazarretan
nai ditu, LARREKOK *Feminismoaz* orain 40 urte idatzi zituen argita-
ratu gabeko lerro horiek hemen eman.

* * *

...Gizonak bere gogoan argi ikusten duen hura, berdin erraz eta
argi eman dezake, euskalduna bada euskaraz, erdalduna bada erda-

raz. Baño, ilun edo laño artetik baizik ikusten ez duena, hura beti neketan edo ilun, berdin euskaraz nola erdaraz.

Arazo untarik ere, emakumea gizondu naiezko ibiltze hortan bada neurri bat; andik arata bitxi daitekena eta dela, eta andik unata eskas dena.

Alde guzietarik emakumea gizondu naiezko urratsetan barna ibiltzea, bitxikeria zait. Baiño, bere neurrian, eder zait. Bainere ezda izan, oraiko aldi untan aña solasbide, emakumea gizona bezenbat agertu naiezko arazo untarik.

Legearen arabera, eskubidez, zuzenez, gizona eta emakumea berdin ba dire, izatez gizona, gizon, eta emakumea amagai eta ama. Gizonak, arra den aldetik laster du lana bukatzen. Emakumeak aldiz, emea den aldetik, arrak beretuez geroz, miñak eta lanak ditu beregain amatzeko bideetan eta gero.

Horgatik nik uste, gizona emea beretzeko beti erne dagola, aldian aldiko lana laster egina baidu; aldiz emakumea, otz edo ezkibel geinetan arra baitarako, baño ez bertze gisaz aren alderako. Naiz emakume gisaz, gizonaren aldera beti eder eta gutziatsu agertu naia dagon.

Hortaz landara, emakumea gogoaren almenez gizona aña gai dela edozertarako, ezdut ukatuko; baiño beti danik eta zerbaitengatik daukagu mari-mutikotzat, gizon lanetan ibiltzen eta sartzen den emakumea. Oroituriek erakasten digute, omen andiko emakumeak izandu direla saindu andiak, jakintsunak, bioztunak.

Hortarik ageri da gogo-almen berberak ditugula gizonak eta emakumeak; emakumeek gizonak aña lan egin dezaketela jakintza arazo eta esku lanetan. Egia ori ukatuko duenik ezdut uste izanen den. Damurik Euskalerrian dakusagu emakumeek gizonak aña esku-lan egin, bidezkoa ezdela guziek ikusten dugularik.

Oraiko aldi untan arazo untarik galduak gabilta. Laneko eta etxeoentzat bear dena irabazteko, gizonaren lana da; eta amatzeko, aurrak azteko eta etxea bear bezala zaintzeko emakumea, edo obeki errana, emaztekoa. Berenez, izatez, emakumea ezta gizona bezala; argi ikusten dugu gazte-gaztetik, neskatxa eta emakumea bere izateari esker berexen dela mutiko eta mutiletarik.

Soñez nola gogoz berexen dire, bakotxa bere elbururako bideetan barna ibiltzeko. Neskatxetan argi dager, soin guzia borobiltzen dela, amatzeko gaitzen. Hori baidu emakumeak, berenez edo izatez bere biziko lan ederra bezain bearra eta garrantziduna. Amatzeari buruz doa emakumearen soñeko azkera; hura bai du elburu leena, bakarra ezpada, amagaitzea. Hori ala dela soinak azaletik bezenbat, emakumearen erraiek erakusten digute izatez eta elburuz, hortaratuak direla.

Horgatik, emakumeak berenez edo izatez duen edo daukan egin behar handiena, beharrena eta ederrena amatzearekin batio eldu zaiona. Damurik, Euskalerrian, emakumeek askotan, bere eta gizonen lanak egiten oi dituzte. Bein baño geiagotan (gaitz aldera arturik) esan dut hori, euskaleriko gaitz handia dela, naiz ez gizondu naiezkoa, baizik eta beharrezkoa edo ezinbertzezkoa delarik.

Egiatzko *feminismo*, hortan dago; ama on bat izateko, etxeoandere bear bezalako bat egiteko bideetan azi eta bizi. Neskatxa guziek artu behar duten bidea hordik eldu da; hori da guzien ibilbidea. Jakina, alditan, bide hortarik ibiltzeagatik ibili daitekela bertze bide batzuetan barna, irakasle, eri artazale, salzale, sal-erospenetako kontu-artzale eta halakoetan.

Eta baldin Jainkoak bertze aldetik jotzen badio, moja izateko edo jakintsun biurtzeko. Nai ditugun bira-jira guziak eginik, hortan aitor eman beharko dugu, neskatxa guzien karrera, hori dela eta, zer ederragorik?, ama izatea, aurrak azi eta gizona bihotzetik estekatu baño? Gizondu naiezko hortan, zer geiago egin dezake emazte batek bere senarrari bihotzarekin nagusitzea baño?

Gizona, egiteko askotan nagusi bada, ez ote da nagusiago emaztea?, baldin hunek maiteki gizon hortaz jabetzen bada? Ez da hemen arat-unatik; emakumearen izateari dagokio amatzea eta amatzearen ondorekoen egin beharretan jarduntzea. Amatzeko egin behar horietan, gizonak eztu asti edo lan handirik galtzeko; bere eginbehar duena laster egiten du.

Baño gizona baitan dago emaztea eta aurrak begiratzeko egin beharra, eta behar dituzten guzietaz ornitzeko...

Emakumearen gizontasuna edo nagusitasuna erdiesteko bide bakarra da, emakumeago izatea; ez gizona bezenbat izan naiezkoa, baizik eta gizonaren jabe izatea, ederrez, bihotzez, maitasunez eta behar bezalako emazte izanez. Oraiko aldi huntan neskatxak eta emakumeak dabilzkiten bide guziak ezditut onesten. Eskubide berberak dituztela diote; hala uste dut nik ere, baño hordik ez da eldu, gizona eta emakumea berdinak direla.

Soñez eta erraiez, amatzeari buruz egina da: bihotzez aurrak maitatzeko eta azteko. Gizona berriz, buruz eta indarrez nagusitzeko; hortan dago baxotxaren lekua eta elburua; elkar gaitzesteko galbiderik, arazo huntarik ez ginuke behar. Arrigarrik mirariz, bortz ogi eta bi arrainekin oste handi bat asetu zuelarik, etziren kondatu gizonak baizik; emakumeak eta aurrak zenbatu gabe.

Aldiz, amaberjina bere amatzat berexi zuelarik, ez da izan sortu direnetan, hura baño handiagorik, ederragorik eta sainduagorik...